

LES OBRES LEXICOGRÀFIQUES

Objectius

- Conèixer els diferents tipus de reculls lèxics.
- Saber quin tipus de diccionari consultar segons les pròpies necessitats.
- Saber quines obres es poden considerar normatives.
- Conèixer les instruccions d'ús dels diccionaris; els criteris d'ordenació de les entrades (alfabètic, temàtic) i les informacions que contenen.

I. LEXICOGRAFIA I TERMINOLOGIA

Activitat 0

Quines informacions dóna un diccionari, un vocabulari especialitzat o una enciclopèdia?

Tots els diccionaris organitzen la informació per ordre alfabètic?

Un obra lexicogràfica és un recull lingüístic que descriu un corpus de paraules determinat i en dóna un tipus d'informació. El terme *lexicogràfic* és un derivat de *lèxic* que ve del grec i significa "diccionari", "vocabulari". Els reculls lèxics reben diferents denominacions: diccionari, vocabulari, glossari, enciclopèdia, diccionari enciclopèdic. Dins de la lexicografia hi ha la terminologia, disciplina que s'ocupa de l'estudi i la recopilació dels termes especialitzats d'un camp específic (ciència, tecnologia, professions). Un diccionari general es caracteritza perquè recopila els mots més comuns d'una llengua, però pot incloure els termes més generals d'una especialitat; en canvi, un vocabulari o diccionari especialitzat recull només els termes d'un determinat camp conceptual.

II. TIPUS D'OBRES LEXICOGRÀFIQUES

Els reculls lèxics es poden classificar segons les característiques lingüístiques i les funcions que volen accomplir, tot i que les tipologies pures no existeixen i que les característiques solen presentar-se barrejades. El patró lexicogràfic bàsic és el diccionari general de la llengua, la resta de diccionaris presenta algun tipus de desviació respecte d'aquest patró.

Diccionaris generals. Contenen els mots més comuns de la llengua, ordenats alfabèticament, en donen la definició i diverses accepcions. Indiquen la categoria gramatical del mot, flexió de gènere i de nombre, exemples, contextualitzacions, locucions i frases fetes. Els que estan avalats per una institució acadèmica prescriuen un lèxic i s'anomenen normatius. Es poden considerar normatius el *Diccionari General de la Llengua Catalana*, de l'Institut d'Estudis Catalans; el *Diccionari de la Llengua catalana*, de la Gran Enciclopèdia Catalana, i el *Diccionari valencià*, coeditat per Bromera-IIFV-Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana; pel que fa al castellà, hi ha el *Diccionario de la Lengua Española* de la Real Academia.

La resta de diccionaris són descriptius, és a dir, que inventarien el lèxic sense establir-lo com a norma: el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll-Sanchis Guarnier (es pot consultar a internet a la pàgina (<http://dcvb.iecat.net>), el *Diccionari pràctic d'ús del valencià* de Bromera; en castellà hi ha el *Diccionario general ilustrado de la lengua española* de Vox, el *Diccionario del uso del español* de Maria Moliner.

Diccionaris plurilingües. Donen les equivalències dels mots d'una llengua a una altra o diverses llengües: *Diccionari Castellà - Català* de l'Enciclopèdia Catalana; *Diccionari Valencià-Castellà* de Tabarca; *Diccionari de la llengua catalana plurilingüe: Català-anglès-francès-alemany*, de l'Enciclopèdia Catalana.

Diccionaris etimològics. Donen informació sobre l'origen històric dels mots d'una llengua: *Diccionari etimològic* de l'Enciclopèdia Catalana, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de J. Coromines.

Diccionaris de locucions i frases fetes. Recullen certes combinacions de paraules que tenen un significat unitari. *Diccionari de locucions i frases fetes* de J. Raspall-J. Martí, *Nou recull de modismes i frases fetes* de Balbastre i Ferrer.

Diccionaris de sinònims i d'antònims. No defineixen els mots sinó que en donen d'altres amb un valor equivalent i també amb el sentit contrari. *Diccionari de sinònims i antònims* de S. Pey, *Diccionari de sinònims* de M. Franquesa

Diccionaris enciclopèdics i enciclopèdies. Inclouen topònims, antropònims, termes especialitzats i usen recursos gràfics que ajuden a la comprensió de les dades. Solen ordenar la informació alfabèticament, llevat que es tracte d'una enciclopèdia temàtica, en el qual cas, presenta la informació per temes. En la nostra llengua tenim la *Gran Enciclopèdia Catalana*, el *Gran Larousse Català*, la *Gran Enciclopèdia Valenciana* de Difusora de Cultura Valenciana, la *Guia Escolar* de l'editorial Vox, entre d'altres.

Diccionari terminològics o temàtics (a vegades es denominen vocabularis). Recullen els termes que pertanyen a una especialitat (ciència, art, disciplina...); els mots amb un valor general en són exclosos. Es considera terme una unitat lèxica usada amb significat unívoc en una ciència o una disciplina determinada per tal d'evitar una correspondència equívoca entre els conceptes i la seua expressió. *Lèxic de material de transport* del TERMCAT; *Vocabulari del dibuix Tècnic i Delineació*, editat per la Generalitat Valenciana.

El TERMCAT, creat per l'IEC, és un centre que té la funció de promoure la recerca terminològica i determinar els criteris lingüístics per a revisar i aprovar nous termes. Aquests criteris afecten la manera de tractar els barbarismes, la formació de neologismes, i l'adaptació de préstecs d'altres llengües. Aquest organisme ha creat una base de dades terminològiques actualitzada que qualsevol usuari pot consultar a la pàgina www.termcat.es.

III. CARACTERÍSTIQUES DE LES OBRES LEXICOGRÀFIQUES

Segons les finalitats que pretenen atendre, els reculls lèxics contenen un tipus d'informació determinada. La relació d'aquesta informació es troba als pròlegs, la qual inclou:

- selecció lèxica (paraules generals, gentilicis, topònims, antropònims, termes específics)
- ordenació de les entrades
- exemples
- contextualitzacions
- accepcions
- símbols
- tipografia
- informació en cada entrada
- instruccions d'ús
- ordenació temàtica
- fons emprades
- recursos gràfics
- termes especialitzats...

Activitat 1

Consulteu el *Diccionari valencià* de Bromera; el *Diccionari valencià-castellà-castellà-valencià* de Vicent Pascual; el *Vocabulari del Dibuix Tècnic i Delineació* de J. V. Àlvaro i Puig i altres, editat per la Generalitat Valenciana; la *Guia Escolar Vox*; el *Diccionari ideològic* d'E. Sabater; la *Gran Enciclopèdia Valenciana* de Difusora de Cultura Valenciana, i ompliu la graella següent. Podeu fer-ho amb altres obres lexicogràfiques semblants que tingueu a l'abast.

- a) Com està ordenat: alfabèticament (A) o temàticament (T)
- b) És una enciclopèdia?
- c) És un diccionari general?
- d) És un diccionari d'equivalències?
- e) És un diccionari temàtic?
- f) És un diccionari específic?
- g) S'hi pot trobar el significat d'un mot?
- h) Hi apareixen topònims i antropònims?
- i) Aclareix dubtes ortogràfics?
- j) Pots trobar un mot si saps què significa?
- k) Pots trobar les noves incorporacions a la llengua?

III.1. Els articles

Un diccionari s'organitza en articles, cadascun dels quals és constituït per una entrada i la informació corresponent. Les entrades presenten una informació determinada, segons el tipus de recull:

- categoria gramatical

- morfemes de gènere i nombre
- canvi de grafies
- accepcions, subaccepcions
- locucions
- exemples
- contextualitzacions
- remissions...

Activitat 2

Busqueu la paraula "galera" al *Diccionari valencià* de Bromera, al DCVB d'Alcover-Moll i a la *Gran Enciclopèdia Valenciana*. Comproveu la informació que en donen i els recursos que usen per a destacar-la

III.2. L'ordenació dels articles

En general, les obres lexicogràfiques ordenen les entrades a partir de les lletres simples de l'alfabet. Aquest sistema facilita la consulta, però presenta algunes dificultats per a ordenar les lletres modificades, els dígrafs i els termes compostos. En general, en català se segueix el criteri d'incloure la Ç i la CH (present en alguns manlleus no adaptats) en la C, la LL en la L, la TX en la T i la NY en la N. Les versions actuals del diccionari de l'Acadèmia Espanyola inclouen ja les lletres modificades dins la primera (la CH dins la C i la LL dins la L), excepte la Ñ que té una entrada a banda. Per inventariar i alfabetitzar termes compostos, com ara *màquina d'escriure*, s'ha de considerar l'elecció del mot pel qual és menester entrar el terme: si per *màquina (de cosir)* o per *cosir (màquina de)*. Per saber quin criteri alfabètic segueix un recull lèxic cal llegir les instruccions d'ús. Els diccionaris temàtics, però, ordenen la informació per conceptes; per buscar-hi un mot cal conèixer el camp semàntic al qual pertany.

Activitat 3

a) Comproveu com organitza l'entrada dels termes següents el *Diccionari valencià* de Bromera:

- liceu, lladradissa;
- llac, llaç, llaçada, llacada;
- maquineta de fer punta; fulla d'afaitar; capacitat d'absorció,

b) Col·loqueu cadascuna d'aquestes paraules enmig de la parella que li toca: bacallà, baix, balcó, ballar, bar.

baieta/	baixar
balena/	banc
bany/	barba
babau/	badall

bala/

baldufa

Activitat 4

Consulteu els diversos reculls lèxics i contesteu en cada cas quin tipus de recull lèxic heu fet servir:

Quin gènere té la paraula *xinxes*?

Com es diu en francès *mal de cap*?

Quants jugadors té un equip d'hoquei sobre patins?

Què és una "safata d'alimentació" en informàtica?

En quina part del cotxe trobaré la molla helicoidal?

Una "daina" és un animal, una eina o un aliment?

El terme castellà *mesa*, quina equivalència té en valencià ?

Activitat 5

Relacioneu cadascun d'aquests termes amb la definició corresponent.

TERMES	DEFINICIONS
1. talassòfil	a) Fístula gàstrica.
2. contuberni	b) Pua amb què es polsen alguns instruments de corda.
3. plectre	c) Dit del vegetal que creix prop de la mar.
4. ictiofàgia	d) Entesa entre dues persones o més.
5. gastrostoma	e) Hàbit de nodrir-se de peixos.

Activitat 6

Assenyaleu les errades del text següent i corregiu-les.

Els cosos en caiguda lliure sense roçaments tenen una acceleració g. Els líquids i els gasos es caracteritzen per la seua fluidés. El cobre és un bon conductor de la corrent elèctrica; en canvi el vidre és un bon aïslant. L'aigua és un bon regulador tèrmic degut al seu elevat calor específic, quan un raix de llum arriba a un medi que no pot atravesar es reflexa. Dues carges elèctriques del mateix signe es repeleixen amb una força inversament proporcional as cuadrar de la distància que les separa.

Activitat 7

Ompliu els buits amb la forma correcta de les dues que se us ofereixen.

El quocient entre el vector desplaçament d'un (mòvil/mòbil) i el temps invertit a efectuar-lo s'anomena velocitat (mitjana/mitja).

La unitat de (presió/pressió) emprada pels meteoròlegs és el (milibar/mil·libar).

Un espill (còncavo/còncav) té un (focus/foco) real.

El temps emprat a efectuar una (oscil·lació/oscilació) completa s'anomena (periodo/periode).

Activitat 8

Busqueu a internet, al TERMCAT o en obres de consulta dels vostres centres els termes següents: *air bag, share, sobre acolxat*.